

ทุนวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดท่าขุ่น ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี*

CULTURAL CAPITAL AND THE TRANSFORMATION OF THE COMMUNITY THROUGH THE AGES: A CASE STUDY OF WAT THA KHANUN MORAL COMMUNITY, THONG PHAPHUM SUBDISTRICT, THONG PHAPHUM DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE

วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์¹, นพรัตน์ ไชยชนะ^{1*}, พจนีย์ สุขชาวนา², เสกสิทธิ์ ปักซี่³, สุพงษ์ สุขชาวนา¹, วียดา พลชัย³
Weerawat Udomsap¹, Nobparat Chaichana^{1*}, Photjane Sukchaona², Sakesit Paksee³, Suapong Sukchaona¹, Wiyada Pollachai³

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย

¹Faculty of Humanities and Social Science, Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi Province, Thailand

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย

²Faculty of Science and Technology Kanchanaburi Rajabhat University, Kanchanaburi Province, Thailand

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประเทศไทย

³Faculty of Management Science Kanchanaburi Rajabhat University Kanchanaburi Province, Thailand

*Corresponding author E-mail: chimmanee@kru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สืบเคราะห์ทุนวัฒนธรรมชุมชนท่าขุ่น และ 2) ศึกษาลักษณะการสืบสานทุนวัฒนธรรมชุมชนท่าขุ่นผ่านยุคสมัยของชุมชน ตำบลทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เก็บข้อมูลโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน 2) ตัวแทนสมาชิกในชุมชน และ 3) หน่วยงานราชการ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่าขุ่น ประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ ชุมชนพัฒนาทองผาภูมิ ชุมชนริมฝั่งแควน้อย และชุมชนวังท่าขุ่น มีวัดท่าขุ่นเป็นศูนย์กลางของชุมชน ชุมชนแห่งนี้ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่มยุครประวัติศาสตร์ ทุนวัฒนธรรมในชุมชน ได้แก่ 1) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงอยู่ในกาย 2) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ และ 3) ทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา ทั้งนี้ชุมชนท่าขุ่นนำทุนวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และสร้างคุณค่าทางสังคมร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทุนวัฒนธรรมทุกองค์ประกอบกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เน้นการใช้มูลค่าเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนสู่อนาคต ลักษณะการสืบสานทุนวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เข้ามาในชุมชน เป็นสาเหตุให้ทุนวัฒนธรรมบางส่วนปรับตัวในบริบทของคนรุ่นใหม่ แต่กระบวนการทางวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่ายังคงสืบสานอัตลักษณ์ตัวตนไว้อย่างโดดเด่นชัดเจน และเป็นทุนวัฒนธรรมของชุมชนท่าขุ่นเป็นรากฐานเสริมสร้างคุณค่าพลัง และความสุขในการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าขุ่นต่อไป

คำสำคัญ: ทุนวัฒนธรรม, ชุมชนท่าขุ่น, การเปลี่ยนผ่านยุคสมัย, ยุคประวัติศาสตร์, อัตลักษณ์

Abstract

The objectives of this research were 1) to synthesize the cultural capital of Tha Khanun Community, and 2) to identify the characteristics of the inherited cultural capital of Tha Khanun Community, Thong Pha Phum Subdistrict, Kanchanaburi Province, through the ages using applied historical research method. This qualitative research used a purposive sampling method to select a sample group. The key informants were 1) community leaders, 2) community member representatives, and 3) government organizations. The research instruments used were semi-structured in-depth interviews, participant observations and non-participant observations, and focus group discussions. The data were analyzed using content analysis and an overall summary. The study found that Wat Tha Khanun Moral Community consists of 3 communities: 1) Phatthana Thong Phaphum Community, 2) Rim Fang Khuae Noi Community, and 3) Wang Tha Khanun Community, with Wat Tha Khanun as the center of the communities. Evidence was found that this community has existed since historical times. The cultural capital in this community comprises 1) embodied cultural capital, 2) objectified cultural capital, and 3) institutionalized cultural capital. The Tha Khanun communities have utilized cultural capital to create economic and social value with natural resources and the environment in the communities. All these components of cultural capital are changing in the direction of focusing on using value to drive the community into the future. The inherited cultural capital of the community has changed with the community's socioeconomic and political context. This has resulted in changes in some parts of the cultural capital in the context of the new generation. However, the world views and cultural paradigms of the older generations still preserve Tha Khanun community's outstanding self-identities remarkably and remain as cultural capital that forms the foundation that enhances the value, power, and happiness of the evolving Tha Khanun Moral Community.

Keywords: Cultural Capital, Tha Khanun Community, Changes Through Ages, Historical Age, Identity

บทนำ

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายเชิงพื้นที่ ภายภาพ และวิถีชีวิต เห็นได้จากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกันบนรากฐานของทุนวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เฉพาะท้องถิ่น และทุนวัฒนธรรมที่เป็นสากลของสังคมไทยทำให้ประชากรไทยกลุ่มต่าง ๆ อยู่ร่วมกันมาได้อย่างเป็นสุขโดยมีวัฒนธรรม เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบแผนพฤติกรรม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นต้น เป็นรากฐานการประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความต้องการและความจำเป็น ทั้งส่วนที่เหมือนและต่างกันทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม โดยมีความรู้ ความเข้าใจในทุนวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมพื้นฐานของสมาชิกในชุมชนจึงเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนนโยบาย และแผนปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ของประชากรไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2544)

ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมกลายเป็นคุณสมบัติติดตัว ที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ทั้งนี้มักเป็นสิ่งที่หลอมละลายอยู่ในตัวของบุคคล และแสดงออกผ่านทางพฤติกรรม เช่น ความรู้ รสนิยม กิริยามารยาท นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจแต่สามารถมีมูลค่าเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทาง

วิชาการ (Bourdieu, R., 1977) การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ส่วนใหญ่มีรากฐานสำคัญโดยการนำทุนวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ มาเป็นองค์ประกอบการสร้างคุณค่าหรือเพิ่มมูลค่า ดังนั้นการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ (นพพร บุญแก้ว และคณะ, 2564)

จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ หากพิจารณาถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมนั้นมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่ม เช่น มอญ กะเหรี่ยง ขมุ ไททรงดำ ลาวเวียง ชอง (สโจ) (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2566) ทั้งนี้ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทและสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกับชุมชนวัดท่าขนุนมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสของทุนวัฒนธรรมในชุมชนถูกนำไปใช้สร้างตัวตนแก่ชุมชนหลากหลายแง่มุม โดยเฉพาะในบริบทชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวส่งผลให้อัตลักษณ์ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งทำให้ส่งผลต่อการนำทุนวัฒนธรรมที่จะดึงออกมาสร้างมูลค่าไม่ยั่งยืน ไม่สามารถพัฒนาคุณค่าไปสู่มูลค่าอย่างมีพลัง และขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับการสังเคราะห์ทุนวัฒนธรรม และประเด็นด้านบริบทเปลี่ยนแปลงจึงมีความจำเป็นเพื่อให้เข้าใจในทุนวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์ทุนวัฒนธรรมชุมชนวัดท่าขนุน ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาลักษณะการสืบสานทุนวัฒนธรรมชุมชนวัดท่าขนุนผ่านยุคสมัยต่าง ๆ นับตั้งแต่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชุมชนวัดท่าขนุน ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประยุกต์วิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropological Research) และวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) ผู้วิจัยมีการวางแผนโดยใช้เทคนิคเพื่อให้ได้ข้อมูลลึกและละเอียดมีความน่าเชื่อถือ ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำจิตวิญญาณ 2) ตัวแทนสมาชิกในชุมชน และ 3) หน่วยงานราชการในชุมชน จำนวน 20 คน ดังนี้

1.1 ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติที่เป็นผู้นำแบบเป็นทางการในฐานะตัวแทนชุมชน (ประธานชุมชน) และผู้รู้ในชุมชน (Key Informant) หรือผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งมีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิวัฒนาการและบริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนได้ เป็นบุคคลสำคัญที่สามารถให้ข้อมูลดังนี้ 1) บริบทชุมชน ประวัติศาสตร์พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2) การประกอบอาชีพ และการปรับตัวเพื่อประกอบอาชีพในชุมชน 3) ฐานข้อมูลชุมชนในอดีต และปัจจุบัน 4) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงชุมชน วิถีชีวิต และปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชน 5) ศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชน และผู้นำทางความเชื่อ ได้แก่ บุคคลที่ประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้การยอมรับให้เป็นผู้นำ มีหน้าที่ควบคุมคนในชุมชนให้ปฏิบัติตามประเพณี ความเชื่อ ข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน และเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดคำสอนเกี่ยวกับข้อปฏิบัติ ข้อห้ามในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

1.2 กลุ่มสมาชิกในชุมชนวัดท่าขนุน จำนวน 10 คน โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติของผู้ที่จะถูกรับการคัดเลือก ได้แก่ 1) อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 30 ปี 2) สามารถให้ข้อมูลด้านบริบทชุมชนวัดท่าขนุน (3) มีอายุระหว่างเฉลี่ยอยู่ที่ 50- 80 ปี

1.3 ตัวแทนจากหน่วยงานราชการในชุมชน จำนวน 5 คน โดยคัดเลือกตามคุณสมบัติและปฏิบัติงานในขอบเขต ดังนี้ 1) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอทองผาภูมิ 2) พัฒนาการอำเภอทองผาภูมิ

3) นักวิชาการวัฒนธรรมอำเภอทองผาภูมิ 4) บุคลากรทางการศึกษาในเขตตำบลทองผาภูมิ และ 5) นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลทองผาภูมิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม: เพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน ทำให้ค้นพบสถานการณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชน เข้าใจเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม และนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องของการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่มย่อย ในลักษณะแผนผังความคิด

2.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง: เป็นการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะกึ่ง ๆ ระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้ข้อมูลที่ครบถ้วนตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ในด้านความถูกต้องความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในด้านความครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของข้อคำถาม ด้วยวิธีหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ราย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล กระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลและแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยศึกษารวบรวมจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับบริบทชุมชน และการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ และทำการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามแนวคิดที่นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ อธิบายเนื้อหาเพื่อตอบคำถามการวิจัย และสรุปเนื้อหาโดยการพรรณนาความ

5. การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนจากสำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เลขที่ SOP 017/2566

ผลการวิจัย

ชุมชนวัดท่าขนุนประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ 1) ชุมชนพัฒนาทองผาภูมิ 2) ชุมชนริมฝั่งแควน้อย 3) ชุมชนวังท่าขนุน ตั้งอยู่ที่ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัดท่าขนุนเป็นศูนย์กลางของชุมชน จากข้อมูลสัมภาษณ์และข้อมูลทางโบราณคดี พบว่า ชุมชนแห่งนี้มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน โดยปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ตรงกับสมัยทวารวดี ทำให้ชุมชนวัดท่าขนุนมีความน่าสนใจโดยสามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

1. ทนุวัฒนธรรมชุมชนวัดท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

สถานการณ์และเหตุการณ์ทนุวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชน ตามกรอบนิยามทนุวัฒนธรรมที่ศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทชุมชนวัดท่าขนุนในพื้นที่ศึกษาตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ทนุวัฒนธรรมชุมชนวัดท่าขนุน ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ทนุวัฒนธรรม	รายละเอียด	เสียงสะท้อน
ทนุวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย	ผู้นำชุมชน แต่ละคุ้มบ้านดูแลความเรียบร้อยและสื่อสารกับสมาชิกในชุมชนเพื่อหาโอกาสทางการพัฒนา	“ในชุมชนเราดูแลกันเหมือนพี่น้อง เคารพผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ เรามีผู้นำชุมชนทั้งในส่วนองเทศบาลและผู้นำคุ้มบ้านที่เข้มแข็ง”
	ผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ เจ้าอาวาสวัดท่าขนุน	“ปัจจุบันชุมชนวัดท่าขนุนเรามีพระครูวิลาศกาญจนธรรม ซึ่งท่านมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนเรา”
	การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น	“ชุมชนมีอะไร ก็มีการมาช่วยเหลือกัน ทุกคนพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม”

ตารางที่ 1 ทุนวัฒนธรรมชุมชนท่าขนุน ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี (ต่อ)

ทุนวัฒนธรรม	รายละเอียด	เสียงสะท้อน
ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา	คนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ ชุมชนมีพัฒนาการ โดยเฉพาะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งเป็นภูมิปัญญาและเป็นกลุ่ลบายให้คนในชุมชนเรารักและแบ่งปันกัน การดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐาน ความสัมพันธ์ในชุมชน การดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นในชุมชนมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น	“สมาชิกในชุมชนยังให้ความสำคัญกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งเป็นภูมิปัญญาและเป็นกลุ่ลบายให้คนในชุมชนเรารักและแบ่งปันกัน” “คนในท่าขนุนเรารู้จักกันหมด เพราะอยู่เป็นแบบพี่น้อง”
ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ	ภาษา ในชุมชนวัดท่าขนุนทั้ง 3 คุ่มบ้าน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัดท่าขนุน วัดท่าขนุนตั้งชื่อตามท่าเรือ เป็นที่หมายสำคัญคือมีต้นขนุนอยู่หลายต้นจึงเรียกกันว่า “ท่าขนุน” ในนิราศท่าดินแดง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2329 อุโบสถวัดท่าขนุน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2497 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2498 ปูชนียวัตถุมีธรรมาส์ทรงบุษบก สร้างจากไม้แกะสลักทั้งองค์ ถอดประกอบได้ทุกชิ้น ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุของกรมศิลปากร พระพุทธรูปรัชกาล 2 องค์ ศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนปลาย แหล่งโบราณคดีภายในวัด มีลักษณะเป็นเนินดินขนาดใหญ่อยู่ริมแม่น้ำแควน้อย สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งทัพของฝ่ายไทยในสงครามรบพม่าที่ท่าดินแดง (พ.ศ. 2329) สะพานแขวนหลวงปู่สลาย สะพานไม้เก่าแก่ สร้างโดยหลวงปู่สลาย อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าขนุน เพื่อใช้เชื่อมระหว่างฝั่งตลาดกับฝั่งวัดท่าขนุน สังฆารหลวงปู่สลาย อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าขนุนเป็นที่เคารพนับถือของสมาชิกทั้งในและนอกชุมชน ศาลาร้อยปีหลวงปู่สลาย สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2556 เนื่องในโอกาสที่ครบ 100 ปีชาตกาลของพระครูสุวรรณเสลาภรณ์ (หลวงปู่สลาย อคควโส) อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าขนุน อาหารการกิน อาหารพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมการกินที่สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิต “วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น” ซึ่งเป็นได้ทั้งรสชาติที่เฉพาะ ทางรถไฟสายมรณะ สถานีรถไฟบริเวณวัดท่าขนุน เป็นต่อม่อสะพานรถไฟสายประวัติศาสตร์ สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือที่เรียกกันว่า ทางรถไฟสายมรณะ พระพุทธเจดีย์ศรี วัดท่าขนุน ตั้งตระหง่านอยู่บนยอดเขาสูง ซึ่งต้องเดินขึ้นบันไดกว่า 394 ขั้น พระพุทธรูปรัชกาล 2 องค์ ขนาดหน้าตัก 1 ศอก ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานให้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์ราไพ และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิศักดิ์สุริยาภานามถวายแก่หลวงปู่ทุก อุตตมปาโล เมื่อ พ.ศ. 2472 ธรรมาส์ทรงบุษบก ฝีมือช่างหลวง สร้างจากไม้แกะสลัก ถอดประกอบได้ทุกชิ้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานให้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์ราไพ และ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิศักดิ์สุริยาภานามถวายแก่หลวงปู่ทุก อุตตมปาโล เมื่อ พ.ศ. 2472	“ในชุมชนท่าขนุน มีคนที่เป็นทั้งคนดั้งเดิม ทั้งคนอพยพ และคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์” “วัดท่าขนุนเป็นวัดประจำอำเภอทองผาภูมิ ทั้งคนในและนอกชุมชนก็จะเข้ามาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของพวกเราอย่างาก” “วัดท่าขนุน หรือที่ชาวทองผาภูมิรู้จักกันในชื่อของ วัดหลวงปู่สลาย ซึ่งมีโบสถ์เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกอย่างหากเดินทางมายังวัด” “ของเก่าแก่คู่กับวัดมาแต่ตั้ง แต่เดิม เป็นมรดกของชุมชน ที่ถือว่าขึ้นทะเบียนเป็นมรดกของชาติ” “เป็นแหล่งสำคัญ ที่ยืนยันความเก่าแก่ของชุมชนแห่งนี้ว่า มีที่มาที่ไปที่ทำกินกันมาตั้งแต่อดีต” “สะพานแขวนหลวงปู่สลาย จากเดิมเป็นสะพานไม้เก่าแก่ สร้างโดยหลวงปู่สลาย อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าขนุน เพื่อใช้เชื่อมระหว่างฝั่งตลาดกับฝั่งวัดท่าขนุน” “ท่านได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับวัดท่าขนุนเรียกว่ามีความร่มเย็นภายในบริเวณวัดท่าขนุน” “ศาลาร้อยปี เป็นศาลาไว้สำหรับทำพิธีกรรม และปฏิบัติธรรม และสามารถสร้างประโยชน์อื่น ๆ ใ้แก่วัดและชุมชน” “ความหลากหลายของคน ส่งผลต่อความหลากหลายของอาหารการกิน” “เป็นแหล่งศึกษาที่สำคัญ ชุมชนแห่งนี้มีเส้นทางรถไฟสายมรณะผ่าน ซึ่งเป็นมรดกที่สำคัญของมนุษยชาติ” “สร้างโดยพระครูสุวรรณเสลาภรณ์ (หลวงปู่สลาย อคควโส) เมื่อ ปี พ.ศ. 2534 อยู่บนยอดเขาวัดท่าขนุน อันเป็นจุดชมทิวทัศน์ของอำเภอทองผาภูมิ” “พระพุทธรูปนี้ เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญของท่าขนุน เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่ในหลวงรัชกาลที่ 7 ได้พระราชทานไว้กับวัด” “วัฒนธรรมมักสะท้อนตัวตนของชุมชน เช่นเดียวกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการสืบทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะวัดท่าขนุนเป็นวัดที่สำคัญของชุมชน ในวัดมีธรรมาส์ซึ่งได้รับพระราชทานมา”

ตารางที่ 1 ทุนวัฒนธรรมชุมชนท่าขนุน ตำบลทองผาภูมิ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี (ต่อ)

ทุนวัฒนธรรม	รายละเอียด	เสี่ยงสะท้อน
	มณฑปไม้ทรงมอญ สร้างขึ้นโดยหลวงพ่อดตะมะ และหลวงปู่เต๋อเน้ง เมื่อ พ.ศ. 2493 ซึ่งเป็นปีที่หลวงพ่อดตะมะเข้ามาเมืองไทย เพื่อไว้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สืบทอดมา พระพุทธรูปสี่รอยจำลอง กว้าง 48 ซม. ยาว 155 ซม. หล่อขึ้นมาจากโลหะผสม (สัมฤทธิ์) ฝีมือประณีตงดงามมาก ไม่มีผู้ใดทราบว่าจะสร้างขึ้นในสมัยใด คาดว่าน่าจะมีอายุการสร้างหลายร้อยปี มีรอยผุที่ชายขอบด้านล่าง และธรรมจักรตรงกลางพระบาทซึ่งถอดได้หลุดหายไป พระพุทธรูปจตุรทิศพิทักษ์เมืองไทย สร้างโดยหลวงปู่พรหมปณฺโญ วัดสะแก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นพระพุทธรูปคุ้มกันภัยแก่เมืองไทยในทิศทั้งสี่ คณะศิษย์หลวงปู่ได้ัญเชิญองค์ประจำทิศตะวันตก มาถวายไว้ที่วัดท่าขนุน เมื่อ พ.ศ.2532 รูปหล่อหลวงปู่ทุก – หลวงปู่สาย ขนาดเท่าองค์จริง พระครูสุชาติกาญจนโกศล (หลวงพ่อมณฑล ชยวฑฺฒโน) วัดพุทธมณฑลอริยัญญิกาวาส (ทุ่งสมอ) ได้นำคณะศิษย์สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536 ทางวัดจะนำออกมาให้ญาติโยมได้ปิดทองกันในงานทำบุญประจำปีทุกวันมาช้านาน และสรงน้ำกันในวันสงกรานต์ของทุกปี พระพุทธรูปไพรีพินาศ ขนาดหน้าตัก 30 นิ้ว หล่อด้วยโลหะผสม ปิดทอง คณะศิษย์หลวงปู่สาย อคควโส นำโดยพระอธิการสมเด็จจวราสโย สร้างขึ้นในวโรกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เจริญพรชนมายุ 84 พรรษา พระพุทธรูปหยกขาวพิทักษ์ชายแดนตะวันตก ขนาดหน้าตักประมาณ 24 นิ้ว น้ำหนักประมาณ 1 ตัน แกะสลักจากหยกขาว ลักษณะเหมือนพระแก้วมรกตทรงเครื่องฤดูร้อน พระพุทธรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 8 ศอก เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระบรมสารีริกธาตุเขี้ยวแก้ว พระบรมสารีริกธาตุเขี้ยวแก้ว เชื่อว่าช่วยป้องกันภัยอันตรายได้ทุกอย่าง เป็นของบูชาส่วนตัวของพระครูวิลาศกาญจนธรรม จะนำออกมาให้ญาติโยมได้สักการบูชา เฉพาะวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา พระพุทธรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หน้าตัก 21 ศอก สร้างขึ้นโดยพระครูวิลาศกาญจนธรรม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมายุ 80 พรรษา	“เนื่องจากชุมชนในเขตอำเภอทองผาภูมิเป็นชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เยอ ละสำคัญคือ ชุมชนดังกล่าวมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกัน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักในชุมชน” “สร้างขึ้นเพื่อเป็นแลนมาร์กสำคัญของวัด” “พระพุทธรูปสี่มุมเมือง” ซึ่งมีอยู่ 4 องค์ ถูกจัดสร้างขึ้นตามความเชื่อและโบราณประเพณีของบ้านเมืองที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่จะต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องขอบเขตพรมแดนทั้งสี่ทิศ” “อดีตเจ้าอาวาส และเป็นแหล่งพึ่งพาจิตใจของสมาชิกในชุมชน ท่านคือพระผู้พัฒนา” “พระไพรีพินาศองค์นี้ทรงแสดงอภินิหารให้ปรากฏอภินิหารศัตรูที่คิดบงการร้าย” “เป็นอีกหนึ่งอย่างที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของสมาชิกในชุมชนของคนในอำเภอทองผาภูมิ และจังหวัดกาญจนบุรี” “เพิ่งจะสร้างเสร็จในปีประมาณ 2550 ซึ่งร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชนและลูกศิษย์ของหลวงพ่อก” “ตามความเชื่อแล้วหากที่ไหนมีพระบรมสารีริกธาตุก็จะทำให้ชุมชนนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา” “ตรงนี้น่าจะเป็นจุดเด่นมาก เพราะเป็นทางผ่านที่จะเข้าสู่วัด หากขับรถผ่านขึ้นทางสังขละบุรี ก็จะได้เห็นพระพุทธรูปเด่นชัดมาก ทำให้เป็นจุดเช็คอินที่สำคัญ”

กล่าวได้ว่าชุมชนวัดท่าขนุน ประกอบด้วยทุนวัฒนธรรม ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ 1) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย 2) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา และ 3) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ ทุนวัฒนธรรมทั้ง 3 รูปแบบนี้นำมาสร้างคุณค่าที่เป็นคุณธรรม ความเคารพความกตัญญูรู้คุณค่าความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมความสำนึกรับผิดชอบต่อพื้นที่สาธารณะโดยอาศัยสถานการณ์การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สถานการณ์ดังกล่าวนี้ หากองค์กรชุมชน เช่น วัด บ้าน โรงเรียน หรือกลุ่มในชุมชน ได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันฟื้นฟูขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น จะสามารถสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนที่เป็นความเคารพในธรรมชาติความกตัญญูรู้คุณค่าต่อธรรมชาติความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับคุณค่าที่เกิดจากการใช้ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายและทุนที่อยู่ในรูปของ

วัตถุดังกล่าวข้างต้นจะทำให้เกิดเป็นพลังนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ฟื้นคืนสู่ความสมบูรณ์ได้เพิ่มขึ้น

2. การสืบสานทุนวัฒนธรรมชุมชนวัดท่าขนุนผ่านยุคสมัยนับตั้งแต่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนวัดท่าขนุนเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนสามารถยืนยันได้ว่าชุมชนแห่งนี้ มีการตั้งหลักแหล่งมาตั้งแต่อดีต ชุมชนวัดท่าขนุนสามารถแบ่งวิวัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ ออกเป็น 7 ช่วง ดังนี้ 1) ช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ.2310 บ้านท่าขนุนยุคโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ - สมัยเส้นทางการเดินทัพอยุธยา ผ่านด่านเจดีย์สามองค์ - อยุธยา 2) ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2311 - 2434 สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ซึ่งพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์มอญ กะเหรี่ยง และขมุ 3) ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2435 - 2449 ยุคเทศาภิบาล และการตรวจราชการเมืองกาญจนบุรี ในขณะนั้นชุมชนบ้านท่าขนุนขึ้นกับมณฑลราชบุรี 4) ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2450 - 2509 ยุคอุตสาหกรรมเหมืองแร่ และสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลาย ๆ ปัจจัย 5) ช่วงที่ 5 พ.ศ. 2510 - 2521 ยุคโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเชิงพื้นที่ในชุมชน 6) ช่วงที่ 6 พ.ศ. 2522 - 2551 ยุคแห่งการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และย้ายถิ่น และวิถีชีวิต 7) ช่วงที่ 7 พ.ศ. 2552 - ปัจจุบัน ยุคการสร้างตัวตนใหม่ของทองผาภูมิ จากวิวัฒนาการของชุมชนสะท้อนการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่แฝงฝังอยู่ในกาย ในรูปของวัตถุ และในรูปของการสถาปนา สมัยปู่ย่าตายาย รุ่นบุกเบิกชุมชน ธรรมชาติทุกด้านมีความอุดมสมบูรณ์ตามลักษณะของพื้นที่ คนในชุมชนใช้วัฒนธรรมเดิมเป็นเครื่องเข้าถึงเพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นและความต้องการได้อย่างเพียงพอ ดินอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพรรณธรรมชาติขึ้นอยู่ทั่วไป เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และมีมีความมั่นคงทางอาหารของชุมชนตลอดปี แต่ปรากฏการณ์เหล่านี้เริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ 4 เป็นต้นมาเกิดการสัมปทานพื้นที่เพื่อทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่เริ่มมีการเข้ามาของกลุ่มทุน และผู้คนที่หลากหลายในชุมชน ประชากรของชุมชนเพิ่มมากขึ้นเข้าสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ โดยเฉพาะจุดเปลี่ยนสำคัญ คือ ช่วงที่ 6 เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เมื่อมีการสร้างเขื่อนเพื่อการเกษตรขนาดใหญ่ในพื้นที่ คือ เขื่อนวชิราลงกรณ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นและการเข้ามาของแรงงานทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และแรงงานจากภายนอก ระบบนิเวศต่าง ๆ ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ความมั่นคงทางอาหารเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นเมืองเริ่มขยายตัวเข้ามาแทนที่ ในขณะที่ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ต้องสร้างอัตลักษณ์ตัวตนใหม่ผ่านการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางสังคมมาเป็นจุดขาย และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักวิวัฒนาการการกระทำให้เป็นสมัยใหม่ และการเปลี่ยนแปลงตามทัศนของเอี่ยม ทองดี (เอี่ยม ทองดี, 2548) มาพิจารณาเหตุการณ์ สถานการณ์ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนวัดท่าขนุน

กระบวนการเปลี่ยนผ่าน	รายละเอียด	เสียงสะท้อน
1. การทำให้เป็นไปตามหลักวิวัฒนาการ (Evolution)	ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทหรือเงื่อนไขแบบค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่อดีต - ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบจากความเรียบง่ายสู่ความซับซ้อน จากความไม่มีอะไรสู่ความมีปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ผ่านกลไกการขับเคลื่อนธรรมชาติ เช่น ทุนวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยหรือปัจจัยจากภายในและภายนอกชุมชน	“ท่าขนุนนี้ จากหลักฐานมีประวัติศาสตร์ที่ไม่ชัดเจน เพราะมันมีเรื่องราวและข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ทั้งนี้หากพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่าชุมชนนี้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณยุคทวารวดี”
2. การทำให้เกิดความก้าวหน้า (Progress)	เปลี่ยนแปลงจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ให้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่พึงปรารถนา จากความพอใจน้อยสู่ความพอใจมาก จากความไม่เพียงพอสู่ความพอเพียง จากความตื่นน้อยสู่ความตื่นมาก และมากยิ่งขึ้น บนทุนเดิมที่มีอยู่ คือ ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน และทุนวัฒนธรรมที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวจิตใจ	“วิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนเรามีการเปลี่ยนแปลงไปปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของการเปลี่ยนแปลง โดยเปลี่ยนแปลงอย่างมาก คือ ในช่วงของการสร้างเขื่อนเขาแหลม เพราะเมื่อมีเขื่อนธรรมชาติเปลี่ยนแปลง ย่อมส่งผลต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน”

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชนวัดท่าขนุน (ต่อ)

กระบวนการเปลี่ยนผ่าน	รายละเอียด	เสียงสะท้อน
3. การวางแผนพัฒนา (Development)	เปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนแล้วดำเนินการตามแผนดังกล่าวไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา การยึดโยงผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำทางศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต	“นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงในเอกสารหลายฉบับ เขียนว่า ท่าขนุนซึ่งเป็นเมืองด่านตะวันตกขึ้นกับเมืองกาญจนบุรี ซึ่งกาญจนบุรีขึ้นกับมณฑลราชบุรี ทั้งนี้ทำให้มีการวางแผนการพัฒนาในพื้นที่ คือ มีการจัดผู้นำชุมชน”
4. การกระทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization)	กระทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองตามยุคสมัยตามอย่างสังคมที่เจริญแล้ว เมื่อชุมชนก้าวสู่การพัฒนา โดยเฉพาะการเข้ามาของคนนอกชุมชนทำให้ชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนนำวิถีคิดแบบสังคมนอกมาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนทุนวัฒนธรรมใหม่ที่คำนึงถึงคุณค่าและมูลค่า	“ท่าขนุน เปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ยุคการท่องเที่ยว ชุมชนแห่งนี้ก็เริ่มที่เริ่มที่รู้จักจากคนนอก หมายถึงว่า ชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมรดกทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ทำให้คนนอกรู้จักเรามากขึ้น และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนเมื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยว”
5. การปฏิวัติ (Revolution)	เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน โดยอาศัยอำนาจใดอำนาจหนึ่งเข้ามารื้อโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ เนื้อหาสาระเดิม แล้วนำเอาสิ่งใหม่มาแทนที่ในลักษณะบังคับฉับพลันทันทีทันใด หากพิจารณาแล้วในชุมชนพร้อมจะปรับเปลี่ยนตามวิถีคิดของผู้นำชุมชน โดยเน้นหลักคิดด้านคุณธรรมการปกครองของคนดีมาสู่การเปลี่ยนแปลง	“อย่างไรก็ดี ท่าขนุนเราพร้อมที่จะพัฒนา หากนำทุนวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าและยังคงอัตลักษณ์ของชุมชนได้”

กล่าวได้ว่าชุมชนวัดท่าขนุน มีวิธีการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมแมกเกิดขึ้นในเงื่อนไขและปัจจัยที่แตกต่างกัน แต่ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดให้ทุนวัฒนธรรมของชุมชนเปลี่ยนผ่าน หรือเคลื่อนผ่านยุคสมัยไปเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะว่าทุนวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีลักษณะร่วมกัน ทำให้เกิดคุณค่าซึ่งเป็นพลังที่ขับเคลื่อนชุมชนไปสู่อุดมคติเดียวกัน

อภิปรายผล

ชุมชนวัดท่าขนุนมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่อดีตเรื่องราวของชุมชนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ทั้งนี้สามารถสรุปและอภิปรายผลดังนี้

1. ทุนวัฒนธรรมชุมชนวัดท่าขนุน เป็นชุมชนโบราณมีประวัติศาสตร์ของชุมชนมีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นในหลากหลายมิติ เช่น วิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรทวารวดี ปัจจุบันชุมชนวัดท่าขนุนมีทุนวัฒนธรรมที่หลากหลาย จำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย 2) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา และ 3) ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ ทุนทั้ง 3 ประเภทนี้นำมาสร้างคุณค่าที่เป็นคุณธรรม ความเคารพ ความกตัญญูรู้คุณความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสำนึกรับผิดชอบต่อพื้นที่สาธารณะโดยอาศัยสถานการณ์การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สถานการณ์ดังกล่าวนี้หากวัด บ้าน โรงเรียน หรือกลุ่มในชุมชน ได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันฟื้นฟูขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีดังกล่าวขึ้นจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับข้อค้นพบของเยาวลักษณ์ ตระกูลเมธี และวิมล งามยิ่งยวด สรุปว่าทุนทางสังคม ทุนชุมชน ทุนวัฒนธรรม และท้องถิ่นนิยม คือ ทุนทางสังคมในปัจจุบันบ่งชี้ให้เห็นว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนและกลุ่มตลอดจนการเชื่อมโยงไปยังกลุ่มอื่น การใช้ประโยชน์จากพลังของทุนทางสังคมในปัจจุบันเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดี สามารถสะท้อนในหลาย ๆ ลักษณะ (เยาวลักษณ์ ตระกูลเมธี และวิมล งามยิ่งยวด, 2566) และ

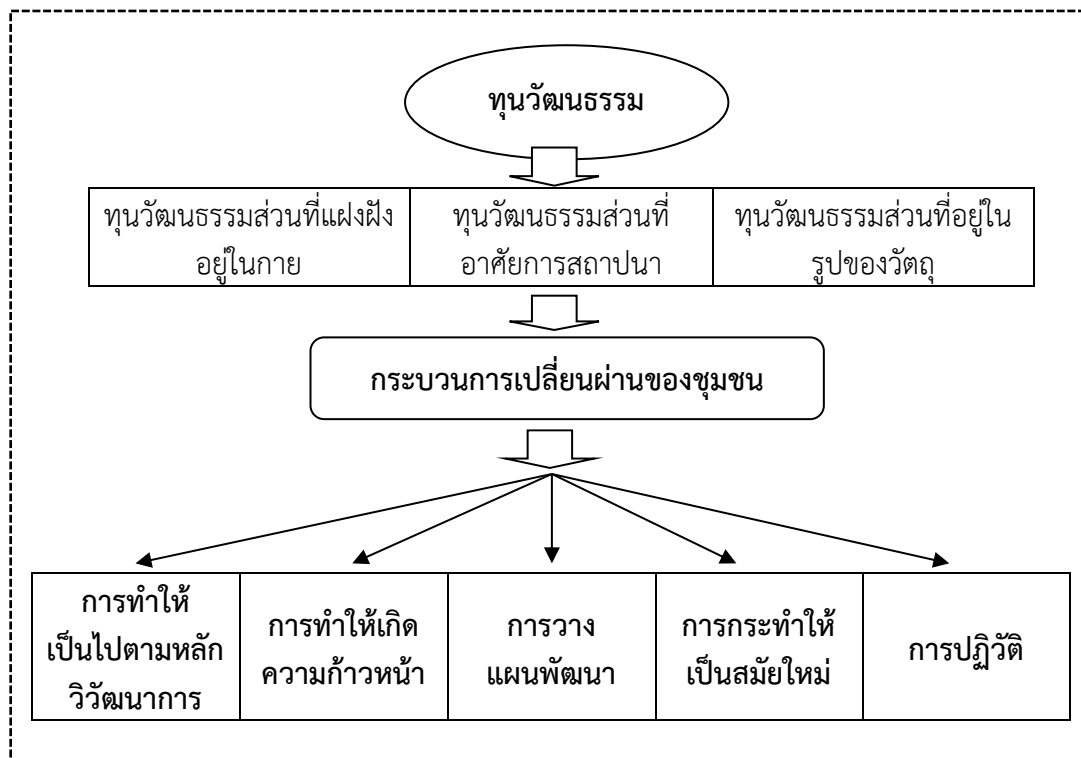

สอดคล้องกับการศึกษาของ Chaichana สรุปว่าทุนวัฒนธรรมปัจจุบันคงดำรงอยู่ในชุมชนถึงแม้ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป การเคลื่อนผ่านสภาวะแบบพื้นบ้านสู่สภาวะแบบสมัยใหม่ มีแนวโน้มว่าทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นคุณค่าแท้ตามแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้สูญหายไปมากแล้ว และได้เกิดทุนวัฒนธรรมใหม่ที่เน้นมูลค่านำคุณค่าขึ้นแทน ทำให้ความถูกต้อง ความดีงาม ความเหมาะสม เป็นไปตามอำนาจมูลค่ามากกว่าอำนาจของคุณค่า (Chaichana, N., 2018) และสอดคล้องกับการศึกษาของพระอำพล ธนปาโล และคณะ ที่กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า อัตลักษณ์แห่งมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีบริบทแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ คือ ความเชื่อ การอยู่รวมกลุ่มของมนุษย์จำเป็นจะต้องมีการยึดถือหลักการปฏิบัติเพื่อความให้เกิดความผาสุก โดยการกำหนดกฎกติกาของสังคมที่สมาชิกต่างให้การยอมรับ คือ 1) จารีตประเพณี เป็นการกระทำที่เกี่ยวกับศีลธรรมอันดีงาม หากการกระทำใดฝ่าฝืนจารีตถือว่าผิดหรือไม่ดี และ 2) พิธีกรรม เป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์เพื่อให้มีความขลังความเชื่อเหล่านี้เป็นการสร้างลักษณะโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่เกิดจากสภาวะที่มนุษย์ต้องการที่พึ่งด้านจิตใจในการดำรงชีวิตจนกระทั่งเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือมาถึงปัจจุบัน (พระอำพล ธนปาโล และคณะ, 2565)

2. การสืบสานทุนวัฒนธรรมชุมชนมรดกทำขนุน แบ่งวิวัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ตามมิติเวลาเป็น 7 ช่วง แต่ละช่วงมีความสัมพันธ์กับยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ - ปัจจุบัน ผ่านเรื่องราว วิถีชีวิตและความเป็นมาอยู่ คือ 1) ช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ.2310 บ้านท่าขนุนยุคโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ - สมัยเส้นทางการเดินทัพอยุธยา ผ่านด่านเจดีย์สามองค์ - อยุธยา 2) ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2311 - 2434 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งพื้นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์มอญ กะเหรี่ยง และขมุ 3) ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2435 - 2449 ยุคเทศาภิบาล และการตรวจราชการเมืองกาญจนบุรี ในขณะนั้นชุมชนบ้านท่าขนุนขึ้นกับมณฑลราชบุรี 4) ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2450 - 2509 ยุคอุตสาหกรรมเหมืองแร่ และสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลาย ๆ ปัจจัย 5) ช่วงที่ 5 พ.ศ. 2510 - 2521 ยุคโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเชิงพื้นที่ในชุมชน 6) ช่วงที่ 6 พ.ศ. 2522 - 2551 ยุคแห่งการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และย้ายถิ่น และวิถีชีวิต 7) ช่วงที่ 7 พ.ศ. 2552 - ปัจจุบัน ยุคการสร้างตัวตนใหม่ของทองผาภูมิ ในแต่ละยุคสมัยมีปัจจัยหลายประการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่าน สอดคล้องกับการศึกษาของ พชรพณา สุวรรณกลาง สรุปว่าสังคมไทยเคลื่อนเข้าสู่บริบทความคิดเรื่องวัฒนธรรม คือ ทุน และกระแสนิยมรับการดำรงอยู่ของสังคมพหุวัฒนธรรม ช่วยทำให้ประเด็นทางวัฒนธรรมถูกนำมาทบทวนในฐานะทุนประการหนึ่งที่เชื่อมโยงทั้งกับทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ที่สำคัญแนวคิดเรื่องทุนในลักษณะต่าง ๆ สามารถเคลื่อนเข้าหากันได้ ถือเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อแนวทางในการบริหารจัดการทุนวัฒนธรรม เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีฐานทุนวัฒนธรรมที่หลากหลายและยังมีทุนวัฒนธรรมจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการบริหารจัดการในบริบททุนสมัยใหม่อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตามหลักการพัฒนาชุมชนหรือการพัฒนาวัฒนธรรมสังคมเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแต่ละชุมชนโดยให้เกิดการพัฒนาในหลากหลายมิติไปพร้อมกัน เช่น กระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดขึ้น (พชรพณา สุวรรณกลาง, 2565) และสอดคล้องกับการศึกษาของและวราภรณ์ เรืองศรี สรุปว่าการพัฒนาชุมชนมีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการ ของบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะการใช้ทุนวัฒนธรรม มาขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาชุมชนต้องทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนจะต้องพัฒนาจากระดับรากฐานทุนวัฒนธรรมเป็นฐาน (วราภรณ์ เรืองศรี, 2566) และการศึกษาของธราดล หิตอักษร สรุปว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ทั้งในลักษณะของบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรเดียวกัน ที่มีความสนใจ ความต้องการเหมือนกัน รวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นเรียนรู้กันๆ ทำให้เห็นผลผลิตทางนวัตกรรมของชุมชนซึ่งเกิดจากทุนวัฒนธรรมเป็นฐาน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน และการพึ่งพาอาศัยกันเป็นการดำเนินวิถีชีวิตที่ยั่งยืน (ธราดล หิตอักษร, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

การนำวัฒนธรรมมาต่อยอดสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสามารถเกิดผลได้ชัดเจน ขึ้นอยู่กับตามบริบทการเปลี่ยนผ่านในพื้นที่อื่น ๆ ทั้งนี้สามารถขยายผลไปยังพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และชาติพันธุ์ โดยนำแนวคิดทุนวัฒนธรรมมาใช้สังเคราะห์ชุดความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสามารถยกระดับรายได้ของชุมชนผ่านทุนวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 ทุนวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนผ่านของชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ชุมชนวัดท่าขนุนเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์สืบต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ชุมชนมีทุนวัฒนธรรมที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และสร้างคุณค่าทางสังคม สามารถนำมาต่อยอดร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ถึงแม้ว่าปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหลายปัจจัยซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อทุนวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามชุมชนวัดท่าขนุนมีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยนำเอาแบบแผนของชุมชนที่เคยมีมาปรับใช้ อาศัยสถานการณ์ปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผ่านการขับเคลื่อนรูปแบบ บวร (บ้าน วัด ราชการ) เพื่อสร้างคุณค่าและเกิดการใช้ทุนวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในกายและทุนที่อยู่ในรูปแบบวัตถุซึ่งจะก่อให้เกิดพลังสู่การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันไปสู่ความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้งานวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ อาศัยสถานการณ์ปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยอาศัยการขับเคลื่อนผ่านรูปแบบ บวร (บ้าน วัด ราชการ) เพื่อสร้างคุณค่าและเกิดการใช้ทุนวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในกายและทุนที่อยู่ในรูปแบบวัตถุซึ่งจะก่อให้เกิดพลังสู่การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันไปสู่ความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น 2) ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติและการพัฒนาชุมชน นำทุนวัฒนธรรมที่ค้นพบไปบูรณาการเชิงรูปธรรม ในแผนพัฒนาชุมชนหรือแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้าน พื้นฟูการใช้ชีวิตและการทำมาหากินแบบพื้นบ้าน และ3) ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป ควรมีการวิจัยด้าน

มานุษยวิทยาประยุกต์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่น โดยนำวัฒนธรรมมาต่อยอดสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สามารถเกิดผลให้ได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ธราดล หิตอักษร. (2566). การสร้างภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต: กรณีศึกษาสร้างเครือข่ายการทำน้ำมันเหลืองสมุนไพร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 20(2), 69-78.
- นพพร บุญแก้ว และคณะ. (2564). บทบาทของวัฒนธรรมกับการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย. วารสารรัฐศาสตร์, 63(3), 108-121.
- นพรัตน์ ไชยชนะ. (2566). แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารชุมชนชาติพันธุ์หมู่บ้านบนเขาแก่งเรียง ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี โดยยุทธศาสตร์ BCG. วารสารอินทนิลทักษิณสาร (INTHANINTHAKSIN JOURNAL), 18(1), 111-144.
- พชรขณา สุวรรณกลาง. (2565). มายาคติวัฒนธรรมทางความเชื่อ พิธีกรรม: การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล. วารสารพุทธจิตวิทยา, 7(2), 89-98.
- พระอำพล ธนปาล และคณะ. (2565). การจัดการทุนวัฒนธรรมตำนานปราสาทยอยเหงา บ้านพุนทราย ตำบลบ้านซบ อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์. วารสารศิลปและวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำมูล, 11(1), 66-77.
- เยาวลักษณ์ ตระกูลเมธี และวิมล งามยิ่งยวด. (2566). แนวทางการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อฟื้นฟูการปลูกพืชใบพลูในชุมชนต้นแบบ จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมและวัฒนธรรม, 7(6), 62-72.
- วรารณ เรืองศรี. (2566). อุบลวัฒน์: ผู้หญิงในประวัติศาสตร์เปลี่ยนผ่านของยุคสมัย. วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์, 10(2), 1-34.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2544). แผนที่ภาษาศาสตร์เชิงสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เอี่ยม ทองดี. (2548). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม. วารสารวัฒนธรรมปริทรรศน์, 1(2), 32-46.
- Bourdieu, R. (1977). *Out of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chaichana, N. (2018). *Modes of Production and Food Security in Cultural Dimensions Ban Thiphuye, Thailand*. Asian Political Science Review, 2(2), 24-32.